

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot Polismyndigheten i Västra Götaland och åklagare vid
Åklagarmyndigheten, Göteborgs åklagarkammare, för långsam
handläggning av en förundersökning där målsägandena var under 18 år**

Beslutet i korthet: En förundersökning om barnmisshandel, i vilken bl.a. mamman är misstänkt för brott, har pågått under nästan två års tid. Först åtta månader efter det att förundersökningen inleddes vidtogs de första utredningsåtgärderna. Förundersökningen har därefter inte heller bedrivits med erforderlig skyndsamhet. – Jag konstaterar i beslutet att en så utdragen handläggningstid är helt oacceptabel. Polismyndigheten förtjänar allvarlig kritik och berörda åklagare i olika grad kritik för den långsamma handläggningen.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Polismyndighetens i Västra Götaland handläggning, framförallt handläggningstiden, av en förundersökning i vilken hon är misstänkt för att ha misshandlat sina barn.

Utredning

Handlingar i polismyndighetens ärenden K86474-08 och K107963-08 samt Åklagarmyndighetens, Göteborgs åklagarkammare, ärende AM-88379-08 begärdes in och granskades.

Av handlingarna framgick bl.a. följande. Den 29 maj 2008 polisanmälades AA för att ha misshandlat tre av sina minderåriga barn (K86474-08). I anmälan upptogs hon som ”utpekad person”. Förundersökning inleddes påföljande dag och kammaråklagaren BB övertog förundersökningsledningen. Den 27 juni upprättade han utredningsdirektiv till polisen. BB skrev bl.a. med versaler att det var ett ”BARNÄRENDE; FÖRTURSÄRENDE”. Den 1 juli gjordes ytterligare en polisanmälan om misshandel av barnen, denna gång utpekades, förutom AA, även hennes make CC. (K107963-08). Också denna anmälan överfördes till åklagarkammaren. Den åklagare som bevakande BB:s ärenden under hans semester utfärdade den 24 juli direktiv där hon påtalade att målsäganden var minderåriga och bl.a. skrev att ”Det är således mycket angeläget att ni omgående håller förhör”. Samma dag antecknades också i åklagarens diarium att misstankegraden var ”skälig”. I oktober skickade BB en påminnelse om de tidigare givna direktiven, och skrev än en gång med versaler att det var ett ”BARNÄRENDE;

FÖRTURSÄRENDE”. Samtidigt antecknades i diariet att misstankegraden nu var ”ej skälig”. Mellan juni 2008 och mitten av januari 2009 låg ärendet i balans hos polisen. Sedan polisen påbörjade handläggningen av ärendet har ett flertal förhör, bl.a. med barnen, hållits. I direktiv den 18 maj 2009 uppgav BB att de utpekade, dvs. AA och maken CC, nu var uppsatta som skäligen misstänkta för misshandel. Vid förhör i juli delgavs de misstanken.

Ärendet remitterades till polismyndigheten och Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendet.

Polismyndigheten (biträdande länspolismästaren DD) kom in med ett yttrande av vilket framgick att upplysningar hade inhämtats från polisområde Storgöteborg. Polismyndigheten redogjorde inledningsvis för ärendets bakgrund, se bilaga 1 (har här utelämnats, finns tillgänglig på JO:s kansli). Efter en redogörelse för yttrandet från polisområde Storgöteborg och den rättsliga regleringen gjorde polismyndigheten följande bedömning.

Polismyndigheten kan inledningsvis konstatera att myndigheten inledde förundersökning om brottet misshandel den 30 maj 2008 och att förundersökningen samma dag övertogs av åklagare. Två av målsägandena var vid denna tidpunkt 9 år gamla medan den tredje var 11 år.

Efter att förundersökningen övertogs av åklagare lades Polismyndighetens ärende i balans utan handläggare. Några egentliga utredningsåtgärder vidtogs inte, trots de ovan redovisade direktiven från åklagaren, förrän utredningen i ärendet i januari 2009 överfördes från polisenheten i Mölndal till kriminalpolisenheten. Det hade då gått drygt sju månader sedan förundersökning hade inletts. En förklaring till detta som redovisats ovan är att polisenheten under denna period saknade barnförhållsledare. Det har också framkommit att utredningschefen vid polisenheten informerade sin polisenhetschef och den ansvarige för kriminalpolisverksamheten i Storgöteborg om den uppkomna situationen. De resursbrister som påtalades kan dock inte på något vis godtas som skäl för att en förundersökning där målsägandena är under 18 år blir lagd i utredningsbalans på sätt som nu skett. Som polisområdeschefen har anfört ovan följer det inte heller handlägningsrutinerna för sådana prioriterade ärenden inom polisområdet.

Vid en sammanfattande bedömning är det således tydligt att de skyndsamhetskrav som uppställs i 23 kap. 4 § andra stycket RB och 2 a § första stycket FUK har åsidosatts på ett sätt som är djupt beklagligt.

Polismyndigheten kan emellertid konstatera att polisområdet från och med januari 2009 med viss aktivitet har bedrivit utredning i ärendet, lämnat information till förundersökningsledaren och vidtagit utredningsåtgärder i enlighet med dennes direktiv. Bland de första åtgärder som vidtogs i januari 2009 kan noteras att det hölls förhör och tillfördes information från socialtjänsten. Polismyndigheten kan dock inte annat än att dela AA:s uppfattning att det tog alldeles för lång tid efter polisanmälan innan de första förhören med barnen hölls. AA underrättades om förhören samma dag som de hade hållits.

Vidare har det i ärendet också framkommit att de utpekade personerna fr.o.m. den 18 maj 2009 finns antecknade som skäligen misstänkta för misshandel. Därefter dröjde det drygt fyra månader till dess att de kallades för delgivning av utredningen. Utredningen i ärendet har sedan fortsatt utan att beslut har fattats i åtalsfrågan. Som framgått har således även tremånadersfristen enligt 2 a § andra stycket FUK överskridits. I fråga om den tid som har förflutit från det att de utpekade personerna registrerades som skäligen misstänkta bör det dock tas i beaktande att utredningen gäller tre målsäganden och är omfattande, på ett sätt som närmare har beskrivits ovan. Som framkommit har också de två misstänkta personerna efter att de delgivits utredningen begärt omfattande kompletteringar av förundersökningen.

Även med beaktande av dessa omständigheter har förundersökningen som sådan varit oacceptabelt lång. Det är naturligtvis av grundläggande betydelse för tilltron till

en rättssäker och effektiv utredningsverksamhet att de skyndsamhetskrav som uppställs i lagstiftningen kan uppfyllas även i perioder av resursbrist eller hög arbetsbelastning.

Polismyndigheten vill särskilt framhålla vad den sedan årsskiftet 2008/2009 nye chefen för polisområde Storgöteborg har anfört om de åtgärder som har vidtagits i polisområdet. Åtgärderna har präglats av att förundersökningar med målsägande under 18 år alltid ska vara högprioriterade ärenden och handläggas skyndsamt. Myndigheten har också noterat att polisområdets åtgärder sedan årsskiftet 2008/2009 bl.a. har lett till väsentligt fler redovisade sådana förundersökningar. Polismyndigheten vill avslutningsvis framhålla att myndigheten särskilt kommer att följa upp de effekter som polisområdets förändringsarbete har på handläggningstider i dessa förundersökningar.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) kom in med ett yttrande till vilket hade fogats upplysningar från överåklagaren FF (här utelämnade) samt kammaråklagarna BB och GG, de två sistnämnda upplysningar återges i bilaga 2-3 (har här utelämnats, finns tillgängliga på JO:s kansli).

EE hänvisade inledningsvis till den bakgrund som BB och GG lämnat med vissa tillägg och förtydliganden. Sedan hon redogjort för den rättsliga regleringen redovisade hon följande bedömning.

Den första polisanmälan i ärendet gjordes i slutet på maj 2008 och lottades då på åklagaren BB. Utredningen omfattades av kravet på särskild skyndsamhet eftersom målsägandena var under 18 år och brottsmisstankarna riktades mot deras hälsa, frihet eller frid och rörde brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Beslut i åtalsfrågan har ännu, i februari 2010, inte fattats. Det är alltså fråga om en mycket lång handläggningstid för denna typ av ärende.

Såvitt framgår av tillgängliga handlingar har det dröjt ca fyra veckor innan åklagaren BB lämnade det första direktivet. Därefter har ytterligare ett direktiv och en påminnelse lämnats under sommaren - hösten 2009. Det har dröjt ända till januari 2009, dvs. nästan åtta månader, innan några egentliga utredningsåtgärder synes ha vidtagits i ärendet. Det är naturligtvis högst otillfredsställande. Utredningsåtgärder har därefter vidtagits med viss kontinuitet men inte heller under den tid som följde synes förundersökningen ha bedrivits så aktivt som hade varit önskvärt. Det framgår av BB:s upplysningar att han haft kontakter med polisen som inte diarieförts samt att handlingar inkommit vilket inte heller går att utläsa i diariet. Enligt min mening borde åklagaren BB ändå ha varit betydligt mer aktiv i sina försök att driva utredningen framåt än som skett.

Under sommaren 2009 tycks utredningen ha tagit viss fart. Det förhållandet att ärendet den 28 augusti 2009 övertogs av åklagaren GG har möjligen inneburit en viss tidsförlust i början av hösten 2009, men GG synes omgående ha tagit sig an ärendet och gjort vad hon kunnat för att driva utredningen framåt. Jag kan inte se att det finns anledning att ha några synpunkter på hur utredningen bedrivits under hösten - vintern 2009/2010. Att beslut i åtalsfrågan ännu inte har kunnat fattas är givetvis olyckligt men synes främst bero på omständigheter som åklagaren inte kan lastas för, bl.a. att försvaret begärt att ett stort antal vittnen ska höras.

När det gäller denna typ av ärende ska beslut i åtalsfrågan normalt fattas senast tre månader från det att det fanns en skäligen misstänkt. Med hänsyn främst till att det här varit fråga om flera barn som behövt höras två gånger var, att nya brottsmisstankar uppkommit och då omfattande bevisning återopats från de misstänkta sida har tidsfristen enligt min mening fått överskridas. Trots detta har den sammanlagda utredningstiden blivit alldeles för lång.

Jag vill i detta sammanhang nämna att Åklagarmyndigheten, i verksamhetsplanen för 2010, fastställt att ett viktigt mål för de allmänna kamrarna är att lagstadgade beslutsfrister avseende unga lagöverträdare och då målsäganden är under 18 år ska följas upp. Kamrarna ska vidta åtgärder för att hålla fristerna i dessa ärenden. Varje kammare har därmed till uppdrag att utarbeta rutiner för att ledningen, gemensamt

med de enskilda åklagarna, ska ansvara för att följa upp och bevaka frister i de ärenden där sådana har föreskrivits.

När det avslutningsvis gäller omständigheterna kring förhören med barnen konstaterar jag, i likhet med anmälaren, att det naturligtvis tagit alldeles för lång tid – nästan tio månader efter anmälan – innan de första förhören hölls. Däremot finns det enligt min mening inte något som tyder på att förhören skulle ha förberetts eller genomförts på ett olämpligt sätt. Av handlingarna och åklagarnas upplysningar framgår att samverkan skett med socialtjänsten rörande förhören. AA i egenskap av vårdnadshavare har underrättats om förhören dagen efter att de hölls.

AA yttrade sig över remissvaren och uppgav bl.a. att barnen sedan de första barnförhören ägde rum är placerade hos fadern och att hon idag har obefintlig kontakt med dem samt att hon sedan flera år tillbaka är inblandad i en infekterad vårdnadstvist med barnens fader. Polis och åklagares ursäkter till varför ärendet dragit ut på tiden är inte acceptabla.

I april 2010 begärdes ett nytt diarieblad in från åklagarkammaren, varvid framkom att förundersökningen alltjämt pågår.

Bedömning

Enligt 23 kap. 4 § rättegångsbalken, förkortad RB, ska en förundersökning bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. När en förundersökning leds av en åklagare får han vid undersökningens verkställande anlita biträde av polismyndigheten (23 kap. 3 § andra stycket RB). Av 1 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, förkortad FUK) framgår att det är undersökningsledaren som har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom de direktiv som behövs för arbetet.

När det, som i det nu aktuella fallet, rör sig om en förundersökning där målsäganden är under 18 år ställs det i 2 a § FUK upp ett särskilt krav på skyndsamhet. Enligt bestämmelsen ska en förundersökning, där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år bedrivs särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och senast inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Exempel på sådana särskilda omständigheter som motiverar att tidsfristen överskrids är att förundersökningen är mycket omfattande eller att många barnförhör behöver hållas; särskilt när mindre barn ska förhöras kan det ta lång tid och krävas många förhör innan barnet känner sig tillräckligt tryggt för att börja berätta. Personalbrist eller förekomsten av ett stort antal ärenden av förturskaraktär utgör däremot inte skäl för att överskrida tidsfristen (se SOU 2000:42 s. 85 f. och s. 91).

AA och hennes make CC utpekades i polisanmälningar i maj respektive juli 2008 för att de skulle ha misshandlat den först nämndas minderåriga barn. Förundersökning inleddes och enligt åklagarkammarens diarium förelåg i slutet av juli 2008 ”skälig misstanke”. I oktober samma år antecknades att misstanken inte längre var ”skälig”. I maj 2009 ansågs åter att ”skälig misstanke” förelåg. Eftersom den särskilda tremånadersfristen i 2 a § FUK börjar löpa från den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet är det självfallet av avgörande betydelse vid vilken tidpunkt de utpekade personerna var att betrakta som skäligen misstänkta.

Den bakomliggande orsaken till att det i juli 2008 antecknades att misstanken inte längre var ”skälig” har inte kommit fram. Under perioden fram till denna tidpunkt vidtogs nämligen inte någon utredningsåtgärd som kunnat förklara ändringen. Jag förmodar dock att den helt enkelt beror på att BB och den åklagare som hade hand om ärendet under hans semester i juli gjorde olika bedömningar.

Oavsett hur det förhåller sig med den saken kan jag konstatera att det inte vidtogs några utredningsåtgärder förrän cirka åtta månader efter den första anmälan, och att barnen hördes först efter cirka tio månader. Jag vill därför här särskilt understryka att det i 2 a § FUK, förutom den föreskrivna tremånadersfristen, även finns ett särskilt skyndsamhetskrav i denna typ av ärenden. Dessutom gäller att, från det att tidsfristen började löpa i maj 2009, beslut i åtalsfrågan enligt huvudregeln skulle ha fattats senast tre månader därefter, dvs. i augusti 2009. Det är därför med förvåning som jag noterar att förundersökningen alltjämt pågår.

Som förklaring härtill har i huvudsak hänvisats till bristande resurser (berörd polisenhet saknade barnförhørsledare), till andra mer prioriterade ärenden (frihetsberövade) och till att utredningen varit omfattande, t.ex. har Åklagarmyndigheten här pekat på att flera barnförhör har hållits och att försvaret begärt att ett stort antal vittnen ska höras.

De två förstnämnda förklaringarna är inte acceptabla. Som framgått utgör personalbrist eller förekomsten av ett stort antal ärenden av förturskaraktär inte godtagbara skäl för att överskrida tidsfristen. Enligt min mening bör ett ärende av den här arten över huvud taget inte läggas i balans utan det åligger polisen att säkerställa att det finns kvalificerad personal som kan påbörja utredningsarbetet tämligen omgående. Det är sedan i och för sig möjligt att utredningen varit av den omfattningen att det funnits godtagbara skäl att överskrida tremånadersfristen något, men det är i vart fall uppenbart att det inte funnits skäl att överskrida fristen under så lång tid som varit fallet. Jag vill återigen betona att det i den här typen av ärenden finns ett särskilt skyndsamhetskrav som gäller alldeles oavsett om tremånadersfristen börjat löpa eller inte. – Jag vill vidare framhålla att det i ärenden där särskilda skyndsamhetskrav och frister gäller för handläggningen ställs höga krav på aktivitet från åklagarens sida.

Handläggningen i ärendet har alltså snart pågått i två år. En sådan utdragen handläggningstid är helt oacceptabel. Jag har därför övervägt om det funnits anledning att anta att någon befattningshavare under min tillsyn gjort sig skyldig

till brott men inte funnit så vara fallet. Polismyndigheten förtjänar emellertid allvarlig kritik för sin handläggning av ärendet. BB förtjänar kritik för att inte ha drivit på utredningen tillräckligt. Inte heller GG kan undgå kritik för passivitet, trots de svårigheter som hon sedan hon övertog ansvaret i slutet av augusti 2009 haft att tackla bl.a. beroende på önskemål om att många nya vittnen ska höras.

Jag utgår från att förundersökningen snarast möjligt slutförs.

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.